
Efter folkrörelsepartiet

Sektor3

Företsättningarna för aktivism i tre svenska partier

De politiska partiernas arbete handlar idag främst om att ge förtroendeposter till medlemmar, vars högsta mål är politiska förtroendeuppdrag eller en karriär inom politiken. Vardagen är långt från gårdagens folkrörelsearbete. Partierna bärs i allt större utsträckning upp av professionella politiker och specialiserade politiska tjänstemän. Kommunikationen med väljarna sker genom media, snarare än genom de lokala partiorganisationerna. Vad får den här utvecklingen för konsekvenser för politiken? Vad är alternativen? Med den här rapporten vill vi öppna upp en diskussion om medborgarnas roll i de politiska partierna.

Svend Dahl

**Det här är en rapport från Sektor3
– tankesmedjan för det civila samhället.**

**Vi synliggör, granskar och väcker debatt om
förutsättningarna för och betydelsen av
civila samhällets organisationer.**

Efter

folkrörelsepartiet

- Förutsättningarna för aktivism i tre
svenska partier

Svend Dahl

Den här rapporten ges ut av
Sektor3 – tankesmedjan för det civila samhället
www.sektor3.se

Grafisk form: Gustav Edman
Omslag: Kalle Magnusson
Stockholm, 2011

Sektor3 - tankesmedjan för det civila samhället synliggör, granskar och väcker debatt om förutsättningarna för och betydelsen av civila samhällets organisationer.

Utgångspunkten är att Sverige behöver mer av den kraft som finns i allt från knattefotboll till kooperativa företag och ideella organisationer. Genom egna rapporter, seminarier, rundabordsamtal och andra aktiviteter vill vi lyfta och vrida på perspektiv.

Den här rapporten är en del av Sektor3:s temaområde **Samhällsengagemang i förändring**. Tillsammans med **Välfärdens förnyelse** och **Skapandet av identitet** utgör det vårt fokus i debatten om det civila samhället under 2011.

Läs mer om Sektor3 och våra temaområden på www.sektor3.se

Sektor3

Tankesmedjan för det civila samhället

Om författaren

Svend Dahl är statsvetare vid Stockholms universitet och forskar kring medlemmarnas roll i dagens politiska partier. Den här rapporten är en sammanfattning av hans doktorsavhandling "Efter folkrörelsepartiet", som han disputerade på i oktober 2011.

Innehållsförteckning

Förord	9
Efter folkrörelsepartiet	13
Från massparti till elektoralt professionellt parti	18
Konflikten mellan partiledning och aktivister	26
Partiernas behov av medlemmar	31
Medlemmarna och partiernas erbjudande	44
Partimedlemmarna och politiska kursomläggningar	51
Demokratin efter folkrörelsepartiet	61
Referenser	75

Förord

Idag finns otaliga sätt att engagera sig i samhällsfrågor. Att samlas i en studiecirkel kring en politisk fråga, ta till gatorna med plakat, vara aktiv i kommunens ungdomsråd, bli hobbylobbyist i en intresseorganisation eller ge pengar till människor i nöd är alla sätt att bidra till samhällsutvecklingen. Samhällsengagemanget bland medborgarna är idag starkare än någonsin.

Till skillnad från alla andra ideella organisationer har de politiska partierna en unik ställning - vi har valt att ge dem monopol på formell makt. Tanken har varit att partierna kanaliserar medborgarnas engagemang till politiska ideologier; partiernas stora antal medlemmar formulerar de krav som ligger till grund för partiernas agerande. Folkrorelsemodellen, med många partipolitiskt engagerade

medborgare, har varit partiernas legitimitet. Men vad händer när folket lämnar rörelsen?

Få människor i Sverige känner idag någon som är partipolitiskt engagerad. Samtidigt som partierna tappat 90 procent av medlemmarna under 30 år har också partiernas medlemmar förändrats.

Den här rapporten pekar på en utveckling som ligger långt ifrån det tidigare idealet om partier som folkrörelser. Partiernas medlemmar är idag allt mer professionella politiker vars främsta mål är karriär och politiska förtroendeposter. Partiernas ledning har börjat tala om sig själva som företrädare för medborgarna, inte som en del av dem. Istället för att partiengagemanget för de aktiva handlar om identitet och gemenskap, är maktutövningen målet.

Konsekvenserna kan bli att partierna förlorar den naturliga kopplingen till väljarna och deras intressen. Partierna blir inte längre en länk mellan civila samhället och staten, utan en del av det offentliga maskineriet. Statliga PR-byråer vars främsta mål ligger i väljaren som kund.

Av naturliga skäl är partierna själva inte villiga att ta upp diskussionen. Trots allt är det partiernas grundläggande privilegier som står på spel – rätten att ensamt förfoga över den formella makten i Sverige. Om medborgarna förlorar tilltron att partierna verkligen kan företräda dem, kommer det vara en lång resa att återställa förtroendet för det politiska systemet. Just därför är det så viktigt att debatten om partiernas agerande fördjupas.

De politiska partierna i Sverige kommer behöva välja väg. Ska partierna vara folkrörelser i civilsamhället som drivs av

många medborgares engagemang eller statliga aktörer med väljarna i fokus? Med nästan tre år till nästa val finns nu tiden att påbörja en debatt om medborgarnas roll i politiken.

Hanna Hallin

Chef för Sektor3 – tankesmedjan för det civila samhället

Efter folkrörelsepartiet

Vid politikens högtidsstunder talas det ibland om de svenska partierna som folkrörelsepartier. I akademiska sammanhang beskrivs de snarare som medlemspartier eller masspartier. Vad dessa begrepp har gemensamt är tanken på partierna som breda medlemsorganisationer, som organiserar en stor del av sin väljarkår. Partierna strävar efter att ha så många medlemmar som möjligt och dessa medlemmar är organiserade i lokalavdelningar som knyts samman av en riksorganisation. Här finns också tanken att medlemmarna genom strukturen av lokalföreningar, länsorganisationer samt nationella stämmor och kongresser deltar aktivt i utformningen av partiets politik. I folkrörelsepartier blir även den breda medlemsbasen partiets främsta källa till legitimitet. Genom att organisera en tillräckligt stor del av

befolkningen, eller kring ett specifikt intresse, får partierna sin ställning i samhällsdebatten.¹

Men partierna ser knappast ut som förut. I Sverige har vi sedan början av 1990-talet fått se en halvering av antalet partimedlemmar. Motsvarande utveckling går att se i de flesta västeuropeiska länder, även om nedgången i många fall inleddes tidigare än den svenska.² Kanske gör utvecklingen att det inte längre är relevant att tala om partierna som folkrörelse- eller medlemspartier, åtminstone inte som vi tidigare förstått begreppet. Det minskande antalet medlemmar, tillsammans med professionalisering, nya kampanjmetoder, medialisering och avideologisering, förändrar partiernas karaktär. Angelo Panebianco använder exempelvis beteckningen det elektoralt-professionella partiet för att beskriva dagens politiska partier, medan Tommy Möller och Mats Bäck har lanserat begreppet det postmoderna kaderpartiet. Richard Katz och Peter Mair talar om kartellpartiet och om hur partierna gått från att vara en länk mellan civilsamhället och staten till att bli en del av staten. Jennifer Lees-Marshment har tagit fasta på hur partier formulerar sin politik och talar om framväxten av marknadsorienterade partier. Till skillnad från den traditionella bilden av partiernas interna policyprocess där politiken formuleras internt utifrån partiets ideologi och sedan marknadsförs med mer eller mindre professionella metoder har marknadsföringen och utformningen av

---

¹ Bäck & Möller, 2003, sid 18-19, samt Erlingsson, Håkansson, Johansson & Mattson, 2005, sid 15 och sid 37, diskuterar medlems- och folkrörelsepartiets utmärkande drag.

² Se exempelvis Petersson, 2000, sid 66-67, Petersson, 2005 och Petersson m fl, 2006, sid 39-40 för resonemang om utvecklingen i Sverige. Scarrow, 2000, sid 86-90, skriver om motsvarande utveckling i Västeuropa.

politiken vuxit ihop. Det marknadsorienterade partiet formulerar sin politik lika mycket utifrån vad partiets målgrupper efterfrågar som från den egna ideologin. Gemensamt för dessa beskrivningar av det samtida politiska partiet är att de betonar att partiarbetet i allt större utsträckning bärs upp av professionella politiker och specialiserade politiska tjänstemän och att kommunikationen med de allt rörligare väljarna sker genom media, snarare än genom de lokala partiorganisationerna som framförallt vände sig till redan övertygade väljare.³

Vad som däremot inte förändrats är partiernas centrala roll i det demokratiska systemet. Trots framväxten av nya former för medborgerligt engagemang i politiken är det fortfarande omöjligt att föreställa sig en modern representativ demokrati utan politiska partier som de viktigaste aktörerna. Partiernas förändrade karaktär i kombination med deras avgörande roll i ett demokratiskt styrelseskick ger anledning att närmare studera hur dagens partiorganisationer fungerar. Inte minst är det intressant att rikta in sig på de partiaktiva, det vill säga den grupp som partiernas förmåga att representera väljarna ytterst kan sägas vila på. I denna rapport kommer jag därför att undersöka förutsättningarna för partiaktivism i dagens partier.⁴

Ibland ställs frågan om vad som ligger bakom det minskade antalet medlemmar. Här vänder jag på frågan och undrar i

---

³ Panebianco, 1988, sid 262-266. Bäck & Möller, 2003, sid 259-260. Katz & Mair, 1995. Lees-Marshment, 2001.

⁴ Denna rapport är en kortversion av min doktorsavhandling i statsvetenskap. De läsare som är intresserade av det akademiska ramverket, definitioner av begrepp, de metodologiska övervägandena och en mer detaljerad redovisning av den empiriska undersökningen hänvisas till Dahl, 2011.

stället vad det är som får människor att, i konkurrensen med enfrågeaktivism, politisk konsumtion och andra former för utomparlamentariskt agerande, välja just det politiska partiet som engagemangsform. När man frågar partipolitiskt aktiva om deras motiv framkommer faktorer som att de vill göra skillnad och påverka samhällsutvecklingen. Men dessa motiv gäller sannolikt all politisk aktivism, oavsett engagemangsform. Denna undersökning handlar därför om vad det är i partiernas specifika erbjudande som ligger till grund för de partiaktivas beslut att kanalisera sitt politiska engagemang genom ett parti. Handlar det om den identitet och gemenskap som ett partimedlemskap innebär? Eller handlar det om möjligheterna till maktutövning som partierna erbjuder genom sin roll i det demokratiska systemet? Svaret på dessa frågor och den bild av förutsättningarna för partiaktivism som det ger kan bidra till en fördjupad kunskap om partiernas roll i dagens demokratier. Undersökningen omfattar tre svenska partier – Moderaterna, Socialdemokraterna och Miljöpartiet.

Undersökningen bygger på 13 samtalsintervjuer med partisekreterare och partiombudsmän eller motsvarande i Miljöpartiet, Moderaterna och Socialdemokraterna samt 36 samtalsintervjuer partiaktivister i dessa partier. Som partiaktivister räknas personer som representerar sitt parti i kommunfullmäktige eller kommunala nämnder, men som inte är arvoderade på heltid. Intervjuerna kompletteras med en dokumentundersökning där delar av partiernas internetsidor, medlemsrekryteringsbroschyrer och medlemstidningar studeras. Valet av Miljöpartiet, Moderaterna och Socialdemokraterna syftar till att täcka in de skillnader som finns mellan de svenska riksdagspartierna sett till organisation och kultur. Socialdemokraterna är ett

traditionellt folkrörelseparti, medan Moderaterna är ett parti som växt fram ur en riksdagsgrupp och där medlemsorganisationen alltid haft mindre betydelse i fråga om exempelvis inflytande över partiets politik.⁵ Miljöpartiet är ett relativt nybildat parti och dessutom sprunget ur en direkt- och deltagardemokratisk tradition där de egna formerna för medlemsinflytande ofta satts i kontrast till en upplevd brist på medlemsinflytande i övriga partier.⁶

---

⁵ Teorell, 1998, sid 21-22.

⁶ Möller, 2007, sid 284-285.

Från massparti till elektoralt professionellt parti

Partiernas medlemstapp har i debatten ibland beskrivits som en kris för partierna. Men som många partiforskare påpekat är partiernas kris knappast generell. Det är egentligen endast de breda medlemsorganisationerna, som minskat i betydelse. Angelo Panebianco beskriver detta som en utveckling från masspartier (medlemspartier) till elektoralt-professionella partier. Kärnan i denna beskrivning är tanken att det skett en professionalisering av partierna.

Det politiska arbetet, och då inte minst kommunikationen med väljarna, kräver allt mer expertkunskaper och skapar behovet av en ny typ av partianställda, menar Panebianco. Medan nyckelpersonerna i masspartiet var byråkraterna – i

Sverige skulle vi tala om ombudsmännen – med uppgift att upprätthålla banden mellan partiledningen och medlemsorganisationen, är experterna nyckelpersonerna i det elektoralt-professionella partiet. Det handlar om experter på olika sakfrågor, på medierelationer eller andra former för kommunikation. Om symbolen för masspartiet var ombudsmannen, lika självklar är spinndoktorn som symbolen för det elektoralt-professionella partiet. Det innebär en förskjutning från medlemsorganisationen till den centrala kampanjorganisationen, och därmed också från de interna ledarna som kontrollerar medlemsorganisationen till de företrädare för partiet som är kända på väljararenan. Panebianco kopplar även denna förändring till partiernas budskap. I ett parti där medlemsorganisationen är det centrala dominerar ideologiska budskap som tilltalar partimedlemmarna. I det elektoralt-professionella partiet betonas snarare sakfrågor och politiskt ledarskap som tilltalar den bredare väljarkåren. Det minskade beroendet av medlemmarna är även synligt i fråga om partiernas finansiering, menar Panebianco, och pekar på hur offentliga bidrag tagit över från medlemsavgifter som den dominerande intäktskällan för partierna.⁷

---

7 Panebianco, 1988, sid 263-265.

Tabell 1: Från massparti till elektoralt-professionellt parti enligt Panebianco

Masspartier	Elektoralt-professionella partier
Central roll för partibyråkratin – ombudsmännen	Central roll för experter
Medlemsparti. Stark medlemsorganisation. Mobilisering utifrån social tillhörighet i valsammanhang.	Väljarparti. Försvagad medlemsorganisation. Betoning av sakfrågor i valsammanhang.
Stark ställning för interna ledare.	Stark ställning för partiernas ansikten utåt.
Finansiering genom medlemsavgifter	Finansiering genom offentliga medel.
Betoning av ideologi. Central roll för ”idealister” inom partiorganisationen.	Betoning av sakfrågor och ledarskap. Stark ställning för ”karriärister” inom partiorganisationen.

Utgångspunkten för min undersökning är Panebiancos iakttagelse att det, i spåren av utvecklingen från masspartier till elektoralt-professionella partier, skett en förskjutning från ”idealister” (”believers”) till ”karriärister” (”careerists”) inom partiorganisationerna. För att undvika missförstånd är det viktigt att påpeka att Panebianco använder begreppen ”idealister” och ”karriärister” utan den värderande innebörd som de normalt sett är förknippade med i politiska sammanhang. ”Idealister” är de partiaktivister som framförallt lockas av kollektiva incitament, som ideologi, medan de i partiorganisationen som i huvudsak lockas av

selektiva incitament som förtroendeuppdrag och politisk makt beskrivs som ”karriärister”.⁸

Incitament är de fördelar ett parti erbjuder potentiella och befintliga medlemmar för att locka till engagemang. Kollektiva incitament är fördelar, eller löften om framtida fördelar, med organisationsdeltagandet som distribueras lika mellan organisationens deltagare. Det kan exempelvis handla om den ideologiska eller sociala gemenskap partierna erbjuder. Selektiva incitament är fördelar som endast fördelas bland vissa deltagare och i varierande utsträckning, det vill säga makt, status och materiella fördelar. Något förenklat skulle man kunna beskriva det som att kollektiva incitament är kopplade till den gemenskap ett parti erbjuder, ideologiskt, politiskt och socialt. De selektiva incitamenten är på motsvarande sätt kopplade till de möjligheter till makt och status som ett parti erbjuder. Panebianco menar att selektiva incitament, som möjligheten att nå valda ämbeten och utöva politiskt inflytande, lockar partieliten, men även de partimedlemmar som tänker sig en karriär inom organisationen. För den allra största delen av ett partis medlemskår är det emellertid de kollektiva incitamenten, som ideologi och identifikation med partiet, som förklarar deltagandet.⁹

Det är värt att understryka att de två incitamentskategorierna inte står i motsatsförhållande till varandra. Distinktionen mellan partimedlemmar som motiveras av de selektiva respektive kollektiva incitament partiorganisationen erbjuder är, som Panebianco konstaterar, teoretisk. I verkligheten handlar det om partimedlemmar som primärt, men inte

---

8 Panebianco, sid 26-27 och 264.

9 Panebianco, 1988, sid 9-10.

uteslutande, motiveras av den ena eller andra formen av incitament. En person som motiveras av den ideologiska gemenskapen, kan exempelvis också lockas av materiella fördelar eller valda uppdrag.¹⁰ De ”karriärister” som Panebianco menar har en dominerande ställning i de elektoralt-professionella partierna är med andra ord partiaktivister som framförallt, men långtifrån enbart, lockas av selektiva incitament.

Frågan som kan ställas mot bakgrund av professionaliseringen av partiarbetet är om partimedlemmarna blivit överflödigt? Det går att argumentera för att de politiska partierna sannolikt kan fylla många av sina funktioner utan stora medlemskårer. Inom statsvetenskapen har det föreslagits en rad olika beskrivningar av partiernas funktioner. En punkt som de alla har gemensamt är att peka på partiernas kanaliseringfunktion – att fungera som en dubbelriktad länk mellan medborgare och beslutsfattare. Denna funktion kan till stor del fyllas utan omfångsrika medlemsskaror. Det går till och med att argumentera för att möjligheterna att för medborgare och politiker har förbättrats genom den tekniska utvecklingen. Även funktionerna att artikulera och aggregera intressen, och i förlängningen stå för det politiska beslutsfattandet i de valda församlingarna, framstår som mindre problematisk mot bakgrund av minskande medlemsantal. Problemen gäller rekryteringsfunktionen – att nominera kandidater till valda ämbeten på lokal och nationell nivå – och i viss mån även funktionen att mobilisera och skapa en arena för deltagande. Vad gäller det medborgerliga deltagandet i politiken finns det idag många

---

10 Panebianco, 1988, sid 24.

alternativa sätt att ge uttryck för ett politiskt engagemang. Rekryteringsfunktionen bygger däremot på förekomsten av en rekryteringsbas, som i de allra flesta fall är synonym med partiernas medlemskår.¹¹ Samtidigt finns det undersökningar som pekar på att de beskrivna fördelarna med en stor och aktiv medlemskår i samband med kampanjarbete fortfarande är relevanta. Ett exempel på medlemmarnas fortsatta betydelse i kampanjsammanhang ges i en analys av de brittiska liberaldemokraternas valresultat. Undersökningen visar ett mycket starkt samband mellan aktivitetsnivån på gräsrotsnivå och valresultaten. Ju högre aktivitet bland partiaktivisterna i valkretsen, desto bättre valresultat.¹²

Professionaliseringstendenserna tycks med andra ord knappast göra partimedlemmarna överflödiga. Den visserligen krympande skaran medlemmar fortsätter att ha betydelse i de flesta partier både i kampanjsammanhang och som rekryteringsbas för förtroendeuppdrag och andra befattningar i partiorganisationerna. Däremot är det rimligt att tänka sig att förutsättningarna för vad det innebär att vara partimedlem förändras, som en följd av minskade medlemsantal. Partiernas behov av medlemmar handlar sannolikt inte längre primärt om en önskan att avspegla och representera vissa samhällsgrupper, utan om att lösa vissa konkreta behov, såsom rekrytering av förtroendevalda och kampanjinsatser. Detta innebär i sin tur att medlemmarnas aktivitet förskjuts från den partiinterna arenan till de externa arenorna, då medlemmarna i större utsträckning blir företrädare för sina respektive partier i kampanjsammanhang och i parlamentariska församlingar. Partiledningarna

---

11 Widfeldt, 1997, sid 11-13, ger en bra översikt över olika klassificeringar av de politiska partiernas funktioner.

12 Whiteley, Seyd & Billingham, 2006.

förväntar sig med andra ord att medlemmarna ska vara aktiva företrädare för sitt parti, och inte bara ge sitt passiva stöd finansiellt eller i form av den legitimitet en bred medlemskår historiskt sett ansetts ge.¹³

Effekten, sett till förutsättningarna för partiaktivism, kan antas bli precis den Panebianco beskriver – en förskjutning från de kollektiva till de selektiva incitamenten. Ju högre krav partiet ställer på sina medlemmar, desto mer specifikt måste erbjudandet till dem bli. Och ju mer involverade partimedlemmarna blir i partiernas verksamhet, desto mer lockar selektiva incitament som möjligheterna att utöva politisk makt och bli förtroendevald.

En annan faktor som kan tänkas bidra till de selektiva incitaments ökade betydelse i partiorganisationerna är den minskade intensiteten i höger-vänster-konflikten. Ett uttryck för detta är hur både socialdemokrater och borgerliga partier kommit att ställa sig bakom de omfattande avregleringar av svensk ekonomi som skett sedan mitten av 1980-talet.¹⁴ På motsvarande sätt kan Moderaternas acceptans för en omfattande välfärdsstat ses som ytterligare ett uttryck för hur svensk politik, åtminstone sett till en höger-vänsterdimension, samlats bakom idén om vad som skulle kunna beskrivas som en kapitalistisk välfärdsstat. I ett politiskt system som det svenska, där höger-vänster varit och fortfarande är den helt dominerande konflikten, är detta förstås en viktig förändring av förutsättningarna för partiaktivism och något som i hög grad tänkas påverka vad det är som lockar i ett partiengagemang.

---

13 Scarrow, 1996, sid 147.

14 Bergh & Erlingsson, 2009.

När de ideologiska skillnaderna mellan de politiska partierna avtar minskar den ideologiska samhörighetens betydelse som incitament för deltagande. I stället blir selektiva incitament som konkreta påverkansmöjligheter i form av exempelvis förtroendeuppdrag allt viktigare. När idéerna om ett annat samhälle inte längre är en lika stark grund för gemenskapen, blir de möjligheter till reformer på marginalen som politisk makt för med sig avgörande för deltagandet.

Konflikten mellan partiledning och partiaktivister

Oavsett om man talar om en förskjutning i incitamenten för partiaktivism, eller om man nöjer sig med att tala i termer av en förändrad roll för medlemmarna, kan detta tänkas påverka relationen mellan de aktiva medlemmarna och partiledningen.

I forskningen kring politiska partier har det länge antagits föreligga en konflikt mellan partiernas elitgrupper å ena sidan, och aktivister och medlemmar å andra sidan. De ideologiskt orienterade krav som aktivisterna reser internt inom partiet antas stå i strid med partielitens strävan att vinna väljare eller nå parlamentariskt inflytande. Idén om en sådan konflikt kan spåras tillbaka till Robert Michels

undersökning av det tyska socialdemokratiska partiet från 1911, där han introducerade teorin om ”oligarkins järnlag”.¹⁵ Bakom Michels teori låg tanken att ju större och mer komplex en partiorganisation blir desto mindre effektiv blir medlemmarnas kontroll och desto större blir behovet av specialiserad kunskap. Ur behovet av en professionell partiorganisation skapades en elit som, sett till livsstil, värderingar och politiska prioriteringar, successivt fjärmade sig från partimedlemmarna och partiets väljare, allteftersom de fördjupade sina kunskaper och socialiserades in i de valda församlingarna.¹⁶

Bland de vanligaste sätten att illustrera spänningen mellan partieliter och partiaktivister återfinns John Mays ”lag om kurvlinjära opinionsstrukturer inom politiska partier”. Kärnan i Mays lag är tanken att partiaktivister på mellannivå är radikalare – det vill säga intar mer extrema positioner på en höger-vänsterskala – än såväl partiets sympatisörer som partieliten.¹⁷ May pekar framförallt på förutsättningarna för de olika gruppernas engagemang som faktorn bakom åsiktsskillnaderna. Medan partieliten regelbundet tvingas möta väljarna och för sina uppdrag är beroende av väljarna, är partiaktivisterna till stor del oberoende av partiernas valresultat. Därmed kommer partiledningen att ge uttryck för åsikter som kan vinna gehör hos väljarna och säkerställa deras positioner i partiorganisationen, medan partiaktivisterna kan prioritera åsikter som saknar brett stöd hos väljarna.¹⁸ May anknyter också till Michels tanke om

---

15 Michels, 1983 (1915). Det tyska originalet utkom 1911. Den svenska översättningen är baserad på den engelska utgåvan från 1915.

16 Michels, 1983 (1915), sid 45-46 och 77-83.

17 May, 1973.

18 May, 1973, sid 148-149.

socialiseringens betydelse när han lyfter fram kontakterna med representanter för andra politiska partier i parlamentet som en orsak till partielitens mer moderata hållning.¹⁹ Men medan partimedlemmarna hos Michels var maktlösa inför oligarkin, blir konsekvensen av de skillnader i åsikter mellan partiorganisationens olika grupper som åskådliggörs i Mays lag att partiaktivisterna beskär partiledningens handlingsfrihet i mötet med väljarna. En partiledning kan mycket väl vilja föra fram en politisk inriktning som skulle öka stödet bland väljarna, men blir, för att bevara stabiliteten i partiorganisationen, tvungen att anpassa sig efter den interna opinionen bland aktivisterna.²⁰ Att det skulle råda intern oenighet kring exempelvis partiets övergripande politiska inriktning anses vara förknippat med sådana risker att de inte är värt att utmana den interna opinionen, eller som Panebianco beskriver det:

*The believers' presence keeps the party from acting exactly like those opportunistic animals described by Downs, ever ready to move from the political left to the right and from the right to the left for a handful of votes.*²¹

Med Panebiancos och Mays utgångspunkter i skilda incitamentsstrukturer, respektive miljöer för partiledning och aktivister, är det rimligt att anta att detta leder till olika avvägningar mellan partiorganisationens grundläggande mål. En partiledning, som framförallt lockas av partiorganisationens selektiva incitament, blir mer benägen

---

19 May, 1973, sid 150.

20 Sjöblom, 1968, sid 86-87, talar om partisammanhållning som ett av de politiska partiernas övergripande mål.

21 Panebianco, 1988, sid 27.

att göra avvägningar som prioriterar valframgångar och inflytande i parlamentariska församlingar. Medan aktivister, lockade av kollektiva incitament, kommer att göra avvägningar som prioriterar ideologisk och sakpolitisk kontinuitet.

Partiaktivisternas förhållningssätt där framförallt ideologisk och sakpolitisk igenkänning värderas högt, inskränker partiledningens möjligheter att göra de sakpolitiska och ideologiska kompromisser som är nödvändiga för att vinna val och utöva makt i parlamentariska församlingar, utan att riskera internt missnöje. Detta kan förstås som skillnader i graden av strategisk orientering – å ena sidan de som i målformuleringen i huvudsak prioriterar ideologisk och sakpolitisk kontinuitet, å andra sidan de som ser det som självklart att väga partiorganisationens olika mål mot varandra och att dessa avvägningar varierar över tid.²² Konflikten mellan partiaktivister och partiledning blir därmed en fråga om graden av strategisk orientering, det vill säga en fråga om hur villig man är att väga olika mål mot varandra i sin strävan att förverkliga partiorganisationens grundläggande mål. Eller som Leif Lewin beskriver det: ”Manövrerande i syfte att få åtminstone något när man uppenbarligen inte kan få allt kallas strategiskt handlade.”²³

Med avstamp i Panebiancos idé om en förskjutning från kollektiva incitament till selektiva incitament i partiorganisationerna, och tanken på en spänning mellan partiledning och partiaktivister som exempelvis Mays lag ger uttryck för, har jag formulerat två antaganden som ligger till grund för undersökningen av förutsättningarna för

---

22 Sjöblom, 1968, sid 86-87.

23 Lewin, 1992, sid 13.

aktivism i Miljöpartiet, Moderaterna och Socialdemokraterna.

För det första förefaller det rimligt att anta det som Panebianco beskriver som selektiva incitament idag spelar en viktig roll för de partiaktiva. I spåren av ett minskande antal medlemmar har det skett en förskjutning av medlemmarnas aktivitet från den partiinterna arenan, till att de i allt större utsträckning blivit företrädare för sina partier i kampanjsammanhang och som förtroendevalda. Detta kan antas leda till att aktivistgruppen ansluter sig till den syn på partiorganisationen som tidigare i huvudsak tillmätts partiledningen, det vill säga uppfattningen att selektiva incitament, som möjligheterna att utöva politisk makt och bli förtroendevald är viktiga delar av det som lockar till aktivism.

För det andra kan de selektiva incitamentens betydelse antas leda till minskade spänningar i partiorganisationen. När de selektiva incitamenten även har betydelse för partiaktivisternas engagemang kan de tänkas bli mer lika partiledningen i sina avvägningar i fråga om hur respektive parti ska agera för att förverkliga sina mål. De ideologiska ställningstagandena skulle då bli mindre viktiga, och aktivisterna mer benägna att även se till andra mål för partiorganisationen, såsom framgångar på de elektorala och parlamentariska arenorna. Denna högre grad av strategisk orientering bland partiaktivisterna skulle därmed innebära att det i dagens partier inte längre är lika relevant att tala om den spänning mellan aktivister och partiledning som tidigare antagits existera. När förutsättningarna för deltagande blir mer homogena inom partiet blir avvägningarna mellan olika gruppers intressen enklare.

Partiernas behov av medlemmar

Anledningarna till varför partierna vill ha medlemmar är avgörande för att förstå bakgrunden till det erbjudande som partierna formulerar för att locka till medlemskap och aktivism. Beroende på vilka medlemmar man vill ha, eller vilka funktioner man vill att medlemmarna ska fylla, kommer olika nyttigheter att betonas i erbjudandet. Vill partierna ha aktiva medlemmar kommer erbjudandet att se ut på ett sätt. Vill partierna däremot ha, vad Tommy Möller och Gullan Gidlund beskrivit som ”postgiromedlemmar” kommer det att utformas på ett annat sätt.²⁴ Susan Scarrow skriver i linje med detta resonemang att partierna, om de vill

---

24 Gidlund & Möller, 1999, sid 117.

ha medlemmar, ”will offer membership incentives which are tailored to attract those individuals most likely to perform the specific tasks which they, the parties, value most.”²⁵.

När Miljöpartiets, Moderaternas och Socialdemokraternas partifunktionärer resonerar kring frågan om varför de vill ha medlemmar, framträder två skilda ideal för hur politiska partier ska fylla sina grundläggande funktioner i ett demokratiskt samhälle. Det ena idealet kan bäst beskrivas som folkrörelsetanken, det vill säga idén att partiernas kanaliseringfunktion bäst tillgodogörs genom ett storskaligt folkligt deltagande i partiorganisationer samt att partierna framförallt företräder sina medlemmar. Medlemskapet i ett politiskt parti är med detta synsätt det naturliga sättet för medborgarna att påverka samhällets inriktning. Legitimitetsgrunden för det politiska partiets agerande blir därmed framförallt en stor medlemskår. Detta ideal sammanfattas väl av den socialdemokratiske partiombudsman som på frågan om varför Socialdemokraterna behöver medlemmar konstaterar:

Om inte småbarnsföräldrarna finns i partiet kommer vår lösning på föräldraförsäkringen inte att bli en sådan som unga föräldrar vill ha. Då kommer vi att få en lösning 60-åringar vill ha och kommer att gå i otakt med de människor vi vill företräda. Vi behöver de som har invandrarbakgrund, vi behöver unga föräldrar, vi behöver 68-åringar och vi behöver de som nyss gjort en höftledsoperation. Det är så vi får

---

25 Scarrow, 1994, sid 52.

*veta vad som rör sig och vilka saker vi ska jobba med.*²⁶

Mot denna tanke ställs idén om de politiska partierna som renodlade intermediärer i relationen mellan medborgare och folkvalda beslutsfattare. Kanaliseringsfunktionen tillgodoses inte genom ett brett folkligt direktdeltagande i partiorganisationens arbete, utan genom den politiska elitens arbete med att samla in medborgarnas uppfattningar och omvandla dessa till politiska beslut. Legitimitetsgrunden för ett sådant politiskt parti blir en helt annan än folkrörelsepartiets medlemsbaserade legitimitet. I stället framträder politiska partier som söker sin legitimitet antingen i en viss uppsättning politiska idéer, eller direkt i sin förmåga att tillgodose medborgarnas politiska krav. Det är en tankegång som stämmer väl överens med den utveckling av de politiska partierna som brukar beskrivas i termer av masspartiet, catch-all-partiet och slutligen det elektoralt-professionella partiet. Masspartierna var initialt företrädare för klassintressen, när de frigjorde sig från dessa och i stället valde ambitionen att nå ut till bredare väljargrupper behöll de emellertid masspartiets traditionella medlemsorganisationer. Dessa förblev, åtminstone i Sverige, catch-all-partiernas legitimitetsgrund. Men när medlemsorganisationerna blir allt mindre, och allt fler funktioner fylls av politiska tjänstemän mer eller mindre professionella politiker, uppstår behovet av en ny legitimitetsgrund.

---

26 Intervju med s-funktionär 1 i Dahl, 2011

En möjlig väg är att återvända till de pre-demokratiska kaderpartiernas ideal, och se sig som företrädare för folkets intresse, utan att folket nödvändigtvis är direkt involverat i partiarbetet. Detta perspektiv på det politiska partiets funktion blir tydlig när Per Schlingmann sätter sin syn på Moderaternas roll i direkt kontrast till idén om partierna som folkrörelser, och återknyter därmed till sitt partis ursprung som kaderpartiet Allmänna valmansförbundet:

De svenska partierna har byggt på idén om medlemmarna som utövar inflytande. Jag tror att man måste fundera över vad som egentligen är medlemmarnas roll. Vår uppgift är inte att företräda medlemmarna eller deras intressen. Vår uppgift är heller inte att enbart företräda våra väljare. Utan vår uppgift är att företräda alla som bor i Sverige. Moderaternas utveckling och förhållningssätt ska inte vara ett resultat av vilka medlemmar vi har, utan hur samhället ser ut. Det är ett fullständigt perspektivskifte.²⁷

Dessa två skilda ideal för partiernas funktionssätt leder fram till två olika svar på frågan om varför man som politiskt parti behöver medlemmar. För folkrörelsepartiet blir en stor medlemsorganisation ett egenvärde. För det elektoralt-professionella partiet blir frågan om vilken roll medlemmarna ska fylla mer av en operativ fråga där svaret varierar beroende på förutsättningarna. I samtalen med partifunktionärer och i granskningen av partidokument framträder därmed tre huvudsakliga skäl att ha en medlemsorganisation: medlemmarna som legitimitetsgrund,

---

27 Intervju med Per Schlingmann i Dahl, 2011.

medlemmarna som rekryteringsbas för förtroendeposter, och medlemmarna som kampanjarbetare.

Idén om folkrörelsepartierna, som engagerar en stor del av väljarna i omfattande medlemsorganisationer, har länge varit den självklara utgångspunkten för den svenska diskussionen om politiska partier och deras roll i det demokratiska systemet. Därför är det särskilt intressant att studera i vilken utsträckning de intervjuade partifunktionärerna i sina beskrivningar av partiernas behov av medlemmar gör avsteg från folkrörelseidealet, där en stor medlemskår syftar till att ge partiet legitimitet i alla delar av samhället och fungera som partiets öra mot väljarna i stort. Det parti vars företrädare tydligast ger uttryck för ett annat ideal är Moderaterna. Per Schlingmann konstaterar exempelvis att: ”Medlemskap blir först relevant när man vill ha uppdrag.”²⁸

Även om Moderaternas dåvarande partisekreterares formulering betydligt mer tillspetsad än de andra partifunktionärernas, sammanfattar han ändå en tankegång som i varierande utsträckning återkommer när de intervjuade partifunktionärerna i Moderaterna, Socialdemokraterna och Miljöpartiet får reflektera över sina respektive partiers behov av medlemmar. Behovet av medlemmar kopplas idag tydligt samman med rekryteringen av förtroendevalda och kampanjarbetare.

Detta är särskilt framträdande i intervjuerna med partifunktionärer från Moderaterna och Miljöpartiet. Bland de moderata partifunktionärerna nämner samtliga i första hand rekryteringen av förtroendevalda när de svarar på den allmänna frågan om varför Moderaterna behöver

---

28 Intervju med Per Schlingmann i Dahl, 2011.

medlemmar. I andra hand följer behovet av att ha personer som kan arbeta aktivt i partiets kampanjer och företräda partiet i politiska samtal med vänner och bekanta.

Även Miljöpartiets funktionärer lyfter i mycket stor utsträckning fram behovet av att rekrytera förtroendevalda och personer som är beredda att företräda partiet i kampanjsammanhang. Detta trots att Miljöpartiet på ett ideologiskt plan lyfter fram deltagardemokratiska ideal, som ligger nära folkrörelsetraditionen. Kanske kan Miljöpartiets förhållningssätt förklaras av att man är ett relativt litet parti, som hela tiden måste se till organisationens konkreta behov. Att tala om värdet av många medlemmar – när det i praktiken innebär många passiva medlemmar – är helt enkelt en lyx som ett litet parti inte har råd med när man har politiska uppdrag att fylla och valstugor att bemanna.

De intervjuade socialdemokratiska partifunktionärerna tar däremot alla avstamp i behovet av medlemmar för partiets legitimitet. Genom att ha många medlemmar kan partiet säga sig företräda fler och får större tyngd i sina krav. Det handlar om den klassiska folkrörelseidén om hur ett parti eller organisation i första hand företräder de personer som genom medlemskapet slutet sig samman och bildat en organisation för att få sina krav tillgodosedda. Behovet av medlemmar kopplas också till partiets politiska utveckling. Att ha många medlemmar, som avspeglar olika delar av samhället, är positivt för den interna debatten och gör att partiets ställningstaganden hamnar i samklang med samhället i stort, resonerar man. Medlemmarna fyller med andra ord en viktig roll, oavsett om de är beredda att åta sig uppdrag eller inte, genom att skänka legitimitet åt sitt parti.

Att de socialdemokratiska partifunktionärerna har denna utgångspunkt i resonemangen om behovet av medlemmar förhindrar dem emellertid inte från att även betona instrumentella värden på ett sätt som är snarlikt det som framkommer i intervjuerna med Moderaternas och Miljöpartiets funktionärer. Medlemmarna behövs för rekryteringen av förtroendevalda, men också för att kommunicera partiets budskap med väljarna.

Flera av de intervjuade partiombudsmännen, från samtliga partier, reflekterar över behovet av medlemmar i kampanjsammanhang. De menar att man, trots masskommunikationens allt större betydelse, har ett fortsatt stort behov av den typ av dubbelriktad kommunikation med väljarna som de aktiva medlemmarna står för. Kanske kan man här urskilja en förändring, då flera av intervjupersonerna beskriver EMU-kampanjen 2003 som ett uppvaknande i frågan om medlemmarnas fortsatta betydelse som kampanjarbetare. Innan ja-sidan, som byggde sin kampanj helt på professionella insatser, misslyckades, är det tänkbart att partifunktionärerna såg medlemmarnas som allt mindre relevanta i kampanjsammanhang. En socialdemokratisk partifunktionär konstaterar exempelvis:

EMU-kampanjen var ett viktigt uppvaknande om hur viktiga medlemmarnas samtal är. Där var det uppenbart vem som hade mest pengar och vem som kunde driva den största kampanjen, men det var ändå inte de som hade människors förtroende. I slutändan gör man sitt val utifrån vad de människor som man har förtroende för säger, inte vad statsministern eller Svenskt Näringslivs VD säger på teve.

Fikarasten är fortfarande det viktiga. Därför är det viktigt att vi är många som syns som politiker.²⁹

Att partierna i så stor utsträckning betonar rekryteringen av förtroendevalda och kampanjarbetare, hänger samman med det minskade antalet medlemmar, vilket också är en koppling som flera av intervjupersonerna också gör. När medlemmarna blir allt färre, samtidigt som partierna fortfarande måste tillsätta tusentals uppdrag i kommuner och landsting, har partierna helt enkelt inte råd att bortse från rekryteringsaspekten när man värvar nya medlemmar. Man kan inte värva vem som helst och sedan hoppas på att han eller hon vill bli aktiv. För som en partifunktionär uttrycker saken; om medlemmarna inte blir aktiva blir de en förlustaffär.³⁰ Därför blir det naturligt för partierna att fundera över hur man kan värva personer som vill bli aktiva och är beredda att kandidera i val.

Miljöpartiet, Moderaterna och Socialdemokraterna står inför en gemensam utmaning. Hur ska partiernas behov av personer, som kan ta förtroendeuppdrag och kommunicera partiets budskap, tillgodoses när allt färre söker sig till de politiska partierna? Moderaternas och Miljöpartiets svar är enkelt – behovet av medlemmar handlar om att hitta människor som kan fylla rollerna som förtroendevalda eller partiföreträdare i andra sammanhang. Socialdemokraternas svar är mer kluvet. Å ena sidan ser man behovet av att rekrytera framtida förtroendevalda och kampanjarbetare, å andra sidan betonar man folkrörelsepartiets traditionella

---

29 Intervju med S-funktionär 1 i Dahl, 2011.

30 Intervju med MP-funktionär 3 i Dahl, 2011

värden, som en stor medlemsbas, som skänker legitimitet åt partiet.

De olika perspektiven på frågan kan sannolikt till del förklaras av olika traditioner. Att Moderaterna är det parti som tydligast talar om medlemmarna som en rekryteringsbas för förtroendeuppdrag och att medlemsrasen egentligen inte gör något, så länge man har ett minimiantal som kan tillgodose behovet av förtroendevalda, skulle kunna ses som en återgång till partiets rötter som kaderparti. Socialdemokraterna håller däremot, som ett klassiskt medlemsparti, fast vid folkrörelseidealen. Framväxten av det elektoralt-professionella partiet kanske därmed kan ses som ett brott med den utveckling som innebar att partierna till höger och i mitten kopierade vänsterpartiernas massorganisationer. Med fallande medlemsantal hittar de, som exemplet Moderaterna visar, tillbaka till sina organisatoriska rötter. Masspartimodellens dominans blir därmed en historisk parentes. För partierna till vänster som bildades som medlemspartier blir utmaningen desto större, hur håller man fast vid idealet om en stor medlemsorganisation, när den blir allt svårare att upprätthålla?

Vilken roll partierna tillmäter sina medlemmar påverkar rimligtvis vilka incitament man erbjuder de potentiella medlemmarna. Vill ett parti framförallt ha en bred medlemskår som skänker partiet legitimitet kommer man att betona kollektiva incitament som möjligheten att bli en del av en politisk och ideologisk Om ett parti däremot ser i huvudsak instrumentella skäl att ha medlemmar, exempelvis behovet av att rekrytera förtroendevalda, är det rimligt att tänka sig att selektiva incitament blir en viktigare del av

erbjudandet. Ju mer specifikt kravet på medlemmarna blir, desto mer specifikt måste erbjudandet bli. Det vill säga, vill man rekrytera framtida förtroendevalda, kommer möjligheten att bli förtroendevald att användas som ett värningsargument.

Partisekreterarna och ombudsmännen i Moderaterna, Socialdemokraterna och Miljöpartiet ser alla medlemmarna som en viktig resurs i kampanj- och opinionsbildningsarbetet. Detta får de intervjuade partifunktionärerna att dra slutsatsen att partiernas erbjudande måste förstärkas och inriktas på att rekrytera medlemmar som kan fylla dessa funktioner, vilket i många fall leder till en betoning av selektiva incitament.

Moderaterna väljer att betona möjligheterna att bli förtroendevald, genom att skapa särskilda karriärvägar in i partiet för personer som vill bli förtroendevalda. Den typ av typ av värningsinsatser beskrivs inom Moderaterna som ”traineeprogram” eller ”politikerkolor”. De intervjuade partifunktionärerna talar i termer av att göra inträdesbarriärerna lägre, och på så sätt göra att steget från ny medlem, till förtroendevald eller anställd funktionär, blir kortare:

Efter att Fredrik Reinfeldt blivit partiledare hörde många i yrkesverksam ålder, alltså precis de vill engagera, av sig och frågade om möjligheterna att hjälpa till. Då sade vi inte 'vi har föreningar' utan erbjöd vad vi kallade ett traineeprogram. Under utbildningen såg vi vilka som skulle kunna bli bra företrädare och hjälpte dem att bli kända i föreningarna inför provvalen. Flera av dem har idag

*förtroendeuppdrag eller är anställa inom
partiet.*³¹

Nya medlemmar ska med andra ord inte längre behöva gå den långa vägen genom föreningsarbete, innan de får möjlighet att kandidera till exempelvis kommunala förtroendeposter.

Socialdemokraterna understryker istället möjligheterna att utöva politiskt inflytande genom partiets interna processer. Formerna för medlemsinflytande måste bli mer konkreta för att på så sätt göra partimedlemskap attraktivare. Genom exempelvis utökad användning av rådslagsinstrumentet hoppas man kunna locka fler att bli medlemmar och aktiva i partiorganisationen.

Skillnaden mellan Moderaterna och Socialdemokraterna kan sannolikt förklaras av partiernas olika historia och skilda partikulturer. I Moderaterna har medlemsorganisationen aldrig haft samma tyngd som riksdagsgruppen, i formulandet av politiken, vilket gör det naturligare att erbjuda förtroendeposter som instrument för att stärka medlemmarnas engagemang. I Socialdemokraterna har medlemsorganisationen, i linje med folkrörelsetraditionen, alltid haft en större tyngd i fråga om partiets politik, vilket gör det naturligt att förstärka denna aspekt av partimedlemskapet.

Detta innebär emellertid inte att kollektiva incitament – som politisk, ideologisk och social gemenskap – skulle sakna betydelse i partiernas erbjudande till medlemmarna. Tvärtom har de i flera fall stor betydelse. Särskilt tydlig blir

---

31 Intervju med M-funktionär 1 i Dahl, 2011.

detta i Miljöpartiet där den ideologiska gemenskapen framstår som den enskilt viktigaste delen av det erbjudande som ska locka till medlemskap och aktivism. Den ideologiska gemenskapens betydelse i Miljöpartiet kan kopplas till partiets position som ett relativt nytt parti med en vision om ett samhälle som skiljer sig kraftigt från dagens. För någon som väljer att engagera sig i Miljöpartiet kan ideologin helt enkelt tänkas vara en betydligt viktigare del av erbjudandet än för någon som väljer att engagera sig i Moderaterna eller Socialdemokraterna. Något som givetvis också kommer att avspeglas i partiets arbete med att värva och engagera medlemmar. Samtidigt betonar även Miljöpartiet möjligheterna till politiskt inflytande, och möjligheterna att bli förtroendevald, i sitt erbjudande till potentiella och nya medlemmar.

Trots partiernas olikartade historia och olika organisatoriska traditioner, uppvisar de stora likheter när det gäller frågan om hur man ska locka till sig och engagera medlemmar. Selektiva incitament, som möjligheten att bli förtroendevald och möjligheten att utöva politiskt inflytande, har en framskjuten plats i den kombination av nyttigheter partierna erbjuder nya och befintliga medlemmar. Detta bör ses mot bakgrund av karaktären hos partiernas behov av medlemmar.

Att partierna, trots professionalisering och medialisering, behöver medlemmar blir tydligt i undersökningen. Men det blir också tydligt att man har en instrumentell syn på medlemmarna, där de integreras i de professionaliserade kampanjorganisationerna eller förväntas fylla rollen som förtroendevalda företrädare. Både företrädare för Moderaterna och Miljöpartiet talar i undersökningen nästan

uteslutande om medlemmarna ur ett instrumentellt perspektiv. Socialdemokraterna håller däremot i större utsträckning fast vid synen på en stor medlemskår som ett värde i sig, då den skänker legitimitet åt partiets politik, samtidigt som även de betonar vikten av att ha medlemmar som kan fylla förtroendeposter och bemanna kampanjer. För att kunna rekrytera medlemmar, och få dessa att åta sig kvalificerade arbetsuppgifter i partiorganisationen, måste partierna förstärka sitt erbjudande – något som i sin tur tycks förstärka de selektiva incitamentens roll i partiernas erbjudanden.

Medlemmarna och partiernas erbjudande

Den traditionella bilden av partiaktivisten i masspartiet, såsom den tecknats av exempelvis Panebianco, är den av en person som lockas av den ideologiska och sociala gemenskap partierna erbjuder. En viktig punkt i Panebiancos beskrivning av hur masspartierna utvecklats till dagens elektoralt-professionella partier handlar om hur denna incitamentsstruktur för aktivism förändrats. Enligt denna bild har tonvikten i partierna flyttats från dem som lockas av de kollektiva nyttigheter partierna erbjuder, som ideologisk och social gemenskap, till dem som tilltalas av selektiva nyttigheter – som möjligheten att bli vald till förtroendeuppdrag eller möjligheten att utöva politiskt inflytande.³²

---

32 Panebianco, 1988, sid 264.

Om man utifrån intervjuerna med aktivister i Moderaterna, Socialdemokraterna och Miljöpartiet ska försöka teckna en bild av det erbjudande som lockar till partiaktivism framträder en bild som har stora likheter med Panebiancos tankar. Trots de tre partiernas olika organisatoriska traditioner ger de intervjuade partiaktivisterna uttryck för en samstämmig bild av vilka delar av partiernas erbjudande som har störst betydelse för det egna engagemanget.

För de intervjuade partiaktivisterna är det politiska engagemanget intimt sammankopplat med de kommunala förtroendeuppdragen. Det som partierna kan erbjuda sina aktiva medlemmar är framförallt möjligheten att bli förtroendevald, och möjligheten att utöva politisk makt genom de kommunala beslutsprocesserna, samt genom de partiinterna processer statusen som förtroendevald ger tillgång till. Det vill säga exempel på de selektiva incitament partierna erbjuder.

Även om de selektiva incitamenten har en framträdande roll när de partiaktiva beskriver sitt engagemang, innebär det inte att faktorer som politisk och social gemenskap saknar betydelse. Tvärtom har de stor betydelse, framförallt i samband med beslutet att engagera sig partipolitiskt, och under första tiden som medlem. Initialt kretsar aktivisternas förväntningar i hög utsträckning kring möjligheterna att få ett socialt sammanhang för sitt politiska intresse eller möjligheten att genom ett partimedlemskap visa sin politiska tillhörighet, det vill säga exempel på social och politisk gemenskap.

Det innebär att tanken på en dominerande ställning för de selektiva incitament. om man vill förstå engagemanget i dagens partier, inte tycks gälla det erbjudande som påverkar

människors val att bli partimedlemmar. Visst finns de personer som lockas av möjligheten att bli förtroendevald eller möjligheterna att som partiaktiv utöva politisk inflytande, men den dominerande gruppen är de som tilltalas av den gemenskap de politiska partierna erbjuder.

Det är intressant att notera att partiaktivisternas beskrivningar av de egna förväntningarna på partierna skiljer sig från partifunktionärernas, som menar att det krävs något mer än politisk och social gemenskap för att locka nya medlemmar. Tvärtom understryker partifunktionärerna betydelsen av exempelvis förtroendeuppdrag för att få människor att engagera sig partipolitiskt. Dessa skillnader kan tänkas hänga samman med kulturellt betingad blygsamhet – som aktivist vill man kanske inte erkänna att man lockades av möjligheterna att bli förtroendevald. En annan tänkbar förklaring är perspektivskillnader mellan aktiva och funktionärer. Som partiaktiv har man kanske vaga minnesbilder av vad som en gång lockade med ett partiengagemang, medan en partiombudsman dagligen funderar över hur man ska locka till sig nya medlemmar. Men det är också fullt möjligt, att kunskapen om de selektiva incitament partiorganisationen erbjuder är begränsad, även bland de politiskt intresserade som söker sig till partierna.

För även om det erbjudande som lockar präglas av kollektiva incitament, som politisk och social gemenskap, blir det i intervjuerna tydligt att de partiaktiva ganska snart upptäcker de selektiva incitament som partierna erbjuder. Efter ett tag nöjer man sig inte med den sociala och politiska gemenskap ett partimedlemskap ger. Man vill också ha del

av de möjligheter, att utforma och genomföra politiska beslut, som partierna erbjuder.

Det främsta instrumentet för detta, är de möjligheter att bli kommunalt förtroendevald som ett partiengagemang för med sig. I många av intervjuerna framträder möjligheterna att bli förtroendevald som en helt avgörande del av partiernas erbjudande. Detta kan illustreras av hur det kommunalpolitiska arbetet som förtroendevald för många av intervjupersonerna är så gott som synonymt med partiengagemanget. En tolkning är att många partiaktiva skulle avstå från att kanalisera sitt politiska engagemang genom ett politiskt parti om möjligheterna att bli förtroendevald begränsades. Förtroendeuppdragen blir med andra ord den självklara kärnan i partiengagemanget för de partiaktiva.

Intervjupersonerna tydliggör också kopplingen mellan förtroendeuppdrag och möjligheterna att få politisk makt. Att även det senare har stor betydelse för många partiaktiva illustreras exempelvis av att ett antal intervjupersoner konstaterar att deras partiengagemang är mer givande om det egna partiet befinner sig i majoritetsställning, då det ökar möjligheterna till faktiskt maktutövande.

I intervjuundersökningen framkommer också att det stora flertalet av de intervjuade partiaktivisterna skulle kunna tänka sig att arbeta heltid med politik, det vill säga att man ser politiken som en möjlig karriär. Att intervjupersonerna på så sätt lockas av det ultimata selektiva incitamentet kan till stor del förklaras av samma mekanismer som får medlemmarna att lockas av möjligheterna att bli förtroendevalda. Precis som när man efter ett tag som partimedlem ser det som naturligt att fördjupa sitt

engagemang, och börjar intressera sig för möjligheterna att utöva politisk makt och bli förtroendevald, blir det även naturligt att tänka i termer av politik som en möjlig heltidssysselsättning. När man kommit till en viss nivå i partiorganisationen och ser vad det kan innebära, i form av möjligheter till maktutövning, status och materiella fördelar, kommer politik på heltid att framstå som en självklar möjlighet.

Bilden av förtroendeuppdragets och karriärmöjligheternas betydelse förstärks av partiaktivisternas redogörelser för hur man uppfattar andra partiaktivas engagemang. Det som framförallt lockar till partiengagemang, menar de, är möjligheterna att bli förtroendevalda och för vissa även möjligheten att göra karriär inom politiken.

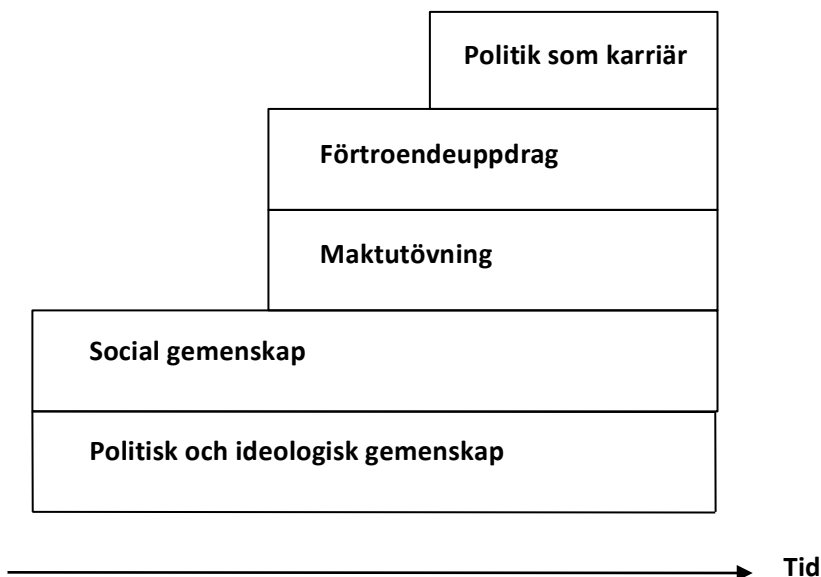
Det är möjligt att dessa beskrivningar överdriver de selektiva incitamentens betydelse för partiengagemang. Även om indikatorerna på selektiva incitament har en framskjuten position, finns det anledning att anta att faktorer som politisk och social gemenskap fortsätter att ha betydelse efter det att de partiaktiva fått upp ögonen för möjligheterna att bli förtroendevalda och utöva politiskt inflytande.

I själva verket är det rimligt att tänka sig att partimedlemmar lockas av olika delar i partiernas erbjudande, beroende på hur länge man varit engagerad. Initialt är det i huvudsak kollektiva incitament som lockar, men allteftersom engagemanget fördjupas får de selektiva incitamenten en större roll. Grunden förblir dock den politiska och sociala gemenskap som partierna erbjuder, även om den sannolikt tas mer eller mindre för given och därför inte framstår som lika betydelsefull som de selektiva incitamenten som partierna erbjuder.

Detta skulle kunna förstås som en minskning av de kollektiva incitamentens relativa betydelse på individnivå. När man går med i ett politiskt parti och engagerar sig i partiorganisationen är det lätt att initialt bortse från möjligheterna att bli förtroendevald, man är i stället uppfylld av att ha fått ett socialt sammanhang för sitt engagemang, eller av den känsla av politisk identitet som ett partiengagemang ger. För dem som varit aktiva ett tag blir det däremot svårt att tänka sig ett partiengagemang utan förtroendeuppdrag och möjligheter till maktutövning. För vissa leder det senare till ett intresse för en politisk karriär, medan andra nöjer sig med rollen som fritidspolitiker och de möjligheter till maktutövning den för med sig.

Denna tanke på en incitamentsstruktur för partiengagemang i flera ”lager” sammanfattas i figuren nedan.

Figur 1: Incitamentsstrukturen för partiengagemang

Ett sådant perspektiv fördjupar den bild Panebianco ger när han talar om de selektiva incitamenten som dominerande i det elektoralt-professionella partiet. De selektiva incitamenten framstår i undersökningen som en mycket viktig del av det erbjudande som lockar till partiaktivism. Därmed skulle man kunna argumentera för att de intervjuade partiaktivisterna ligger relativt nära vad Panebianco beskrivit som ”karriärister”, det vill säga partiaktiva som lockas av möjligheterna att utöva politisk makt och bli förtroendevalda. Det innebär också att förutsättningarna för partiaktivisternas engagemang i många avseenden påminner om den som brukar tillskrivas partieliten.

Partimedlemmarna och politiska kursomläggningar

Enligt Mays ”lag om kurvlinjära opinionsstrukturer inom politiska partier” antas partiaktivister på mellannivå vara radikalare – det vill säga inta mer extrema positioner på en höger-vänsterskala – än såväl partiets sympatisörer, som partieliten.³³ För att förklara dessa skillnader, pekar May på skillnaderna i förutsättningar för de olika gruppernas engagemang. Partiaktivisterna är till stor del oberoende av partiernas valresultat, och kan prioritera ideologisk renlärighet. Att jämföra med partieliten som regelbundet tvingas möta väljarna, och för sina uppdrag är beroende av väljarna, och därför är tvungen att inta en mer pragmatisk syn på politiken. Motsvarande resonemang finns hos Panebianco, som beskriver aktivisterna som, åtminstone historiskt, drivna av kollektiva incitament som ideologi.

---

³³ May, 1973.

Medan partiledningen ansetts prioritera selektiva incitament, kopplade till valresultat, som förtroendeuppdrag och inflytande.³⁴

Ett annat sätt att beskriva spänningen mellan aktivister och partielit, är att se ett politiskt partis agerande som en avvägning mellan partiorganisationens olika mål. Partiaktivisternas förhållningssätt, där framförallt ideologisk och sakpolitisk igenkänning värderas högt, blir då en begränsning på partiledningens möjligheter att väga dessa värden mot andra mål. Annorlunda uttryckt; med alltför ideologiskt hängivna aktivister, blir det svårt för partiledningen att göra de sakpolitiska och ideologiska kompromisser, som är nödvändiga för att vinna val och utöva makt i parlamentariska församlingar, utan att riskera internt missnöje. Detta kan förstås som skillnader i graden av strategisk orientering – å ena sidan de som i huvudsak prioriterar ideologisk och sakpolitisk kontinuitet – å andra sidan de som ser det som självklart att väga partiorganisationens olika mål mot varandra, och att dessa avvägningar varierar över tid.

Frågan är om de selektiva incitamentens betydelse fört med sig med sig ett större mått av strategisk orientering hos partiaktivisterna, än vad de traditionella teorierna om relationen mellan partiaktivister och partieliter gjort gällande? Om man som partiaktiv lockas av möjligheterna att bli förtroendevald, eller möjligheterna att utöva politisk makt, är det rimligt att tänka sig att man blir mer benägen att stödja ett agerande som ökar möjligheten att komma i åtnjutande av dessa nyttigheter. Det kan exempelvis yttra sig att man blir beredd att ställa sig bakom förändringar av

---

³⁴ Panebianco, 1988, sid 26-27.

partiets budskap och politik, som genomförs i syfte att öka stödet i väljarkåren eller öka möjligheterna att utöva politisk inflytande.

I Mays lag dras slutsatserna utifrån olika gruppers placering på en höger-vänster-skala. Jag har i stället valt att i stället studera graden av strategisk orientering genom att låta intervjupersonerna reflektera över viktiga delar av de senaste årens utveckling inom respektive parti.

För Moderaternas del handlar det om att partiet sedan valförlusten 2002 intagit en mer positiv hållning gentemot välfärdsstaten, och tonat ner de nyliberala idéer som präglade partiet under 1980- och 90-talet. I sakpolitiken har det exempelvis handlat om att göra avkall på tidigare centrala inslag i den moderata politiken, som krav på förändrad arbetsrätt och avskaffad värnsskatt. Men minst lika mycket handlar det om sättet man från den moderata ledningen talar om partiets politik – fackföreningarna ses inte längre som fiender, välfärdsstaten inte längre som ett hot mot individens frihet och privat är inte längre alltid bättre än offentligt.

För Socialdemokraternas del handlar det om beslutet att formalisera samarbetet med Miljöpartiet och Vänsterpartiet inför valet 2010. För ett parti som alltid tidigare hävdade att man går till val för att bilda en socialdemokratisk regering, och att diskussioner om eventuella samarbeten med andra partier är en fråga som ska behandlas först när väljarna har sagt sitt, är ett formaliserat samarbete med andra partier givetvis en stor förändring, jämförbar med stora sakpolitiska förändringar.

För Miljöpartiets del handlar det om stora sakpolitiska förändringar under de senaste åren. Efter en medlemsomröstning hösten 2008 slopades kravet på utträde ur EU, som länge haft en framträdande position i partiets profil. Samtidigt tonade partiet även ned den klassiska idén om att införa med medborgarlön. Vid sidan om de sakpolitiska förändringarna har partiet dessutom bundit upp sig i ett formaliserat samarbete med Socialdemokraterna, och därmed övergivit idén från partiets grundande om att stå fria från blockpolitiken.

Sedan intervjuundersökningen genomfördes har det rödgröna samarbetet upplöst efter valförlusten i september 2010. Det minskar dock inte samarbetets värde som indikator på strategisk orientering. Det intressanta i denna undersökning är inte att undersöka strategiska förändringars beständighet, utan de aktiva medlemmarnas uppfattning om dem när de genomförs. Det rödgröna samarbetet var, när det genomfördes i syfte att förbättra chanserna i valet 2010, ett stort avsteg från Socialdemokraternas och Miljöpartiets tidigare sätt att möta väljarna, och därför ett tydligt uttryck för den typ strategiskt handlande som är av intresse för undersökningen.

Oavsett om vi talar om de ”nya Moderaterna”, Miljöpartiets förändrade politik eller det rödgröna samarbetet, handlar det om förändringar som kan tolkas som nya avvägningar mellan partiernas grundläggande mål. I samtliga fall har väletablerade åsikter och arbetssätt omprövats för att förbättra förutsättningarna att vinna val och nå regeringsmakten. Förstått i termer av målpuffyllelse skulle man kunna se förändringarna, som att möjligheterna till elektorala och parlamentariska framgångar värderats upp på

bekostnad av målen om programförverkligande och intern stabilitet. Sett till den klassiska bilden av partiaktivisterna borde dessa förändringar ha lett till ett utbrett missnöje.

De intervjuade partiaktivisterna visar emellertid en tydlig beredvillighet att sluta upp bakom förändringarna i respektive parti, och talar även själva i termer av att vinna val och vara regeringsdugliga. De utgör med andra ord knappast den ideologiskt motiverade begränsning på partiledningens handlingsfrihet som den traditionella partiteorin gör gällande. Man kan se tre tänkbara förklaringar till att partiaktivisterna tycks uppvisa en högre grad av strategisk orientering, än vad som tidigare antagits.

För det första kan man tänka sig att aktivisterna, genom att deras engagemang domineras av kommunala förtroendeuppdrag, har kommit fram till att politiskt arbete knappast är en linjär process, utan att de, som den framgångsrike politikern Leif Lewin beskriver: ”använder en mångfald av metoder för att nå sina mål”.³⁵ Det räcker inte med att år ut år in tala om sina hjärtefrågor på samma sätt som man alltid gör, och då får man acceptera att man inte alltid känner igen sitt parti.

För det andra kan partiaktivisternas uppfattningar förstås mot bakgrund av en förändrad styrkebalans inom partiorganisationerna. Med färre medlemmar blir medlemsorganisationen och de interna beslutsprocesserna mindre viktiga. Det begränsar handlingsutrymmet för missnöjda medlemmar, som i princip får välja mellan att acceptera de politiska och ideologiska förändringarna, eller lämna partiet. Och att lämna är, som några aktivister antytt,

---

³⁵ Lewin, 1992, sid 22.

sällan ett alternativ av sociala skäl. Mot den bakgrunden kan man förstå att många intervjupersoner väljer att tona ned förändringarna i sina respektive partier. Att tala om kontinuitet blir ett sätt att motivera för sig själv varför man accepterar stora förändringar. En invändning mot denna förklaring skulle kunna vara att det minskande medlemsantalet tvärtom även minskar partiledningens handlingsutrymme. Så är troligen också fallet om partiledningen och partiaktivisterna har olika uppfattningar. Genomsnittsaktivisten idag är sannolikt mer aktiv än tidigare, och har genom sin position som förtroendevald större tyngd i partiorganisationen. Samtidigt är partierna beroende av medlemmarna för att kunna fylla förtroendeposter. Det ger sammantaget aktivistgruppen potentiellt större makt om de skulle hamna i konflikt med partiledningen.

För det tredje skulle avideologiseringen av partierna kunna bidra till att förklara aktivisternas positioner. I ett första skede har utvecklingen från traditionella masspartier, inriktade på att företräda en avgränsad grupp i samhället, till catch-all-partier bidragit till att minska ideologins betydelse, både sett till utåtriktade budskap och som del i partiernas erbjudande till medlemmarna. I ett senare skede har denna utveckling förstärkts av minskad intensitet i höger-vänsterkonflikten. I stället för skilda, ideologiskt grundade, alternativ för samhällsutvecklingen har konkurrensen mellan partierna kommit att handla om regeringsduglighet. Sammantaget kan denna utveckling tänkas ha bidragit till hur aktivisterna väger partiorganisationens olika mål mot varandra.

Dessa tre faktorer bidrar alla till graden av strategisk orientering hos partiaktivisterna. Intervjuundersökningen understryker emellertid den första av de tre möjliga förklaringarna. Aktivisternas politiska engagemang är i stor utsträckning uppbyggt kring de kommunala förtroendeuppdragen och möjligheterna till politisk maktutövning – det vill säga de selektiva incitamenten partierna erbjuder. Och kommunalpolitik utmärks sällan av sin ideologiska karaktär, snarare utmärks den kommunalpolitiska praktiken av pragmatism och resultatorientering. Samtidigt innebär förtroendeuppdragets betydelse att aktivisterna är beroende av respektive partis valresultat för sitt engagemang i större utsträckning än vad som tidigare antagits. Det innebär att förutsättningarna för aktivisternas engagemang kommit att påminna om de som tidigare tillskrivits partieliten. Valframgångar och resultat i det parlamentariska arbetet värderas högre än ideologisk- och sakpolitisk kontinuitet.

När man undersöker graden av strategisk orientering hos partiaktivisterna kan attityderna hos Miljöpartiets aktiva medlemmar ses som ett kritiskt test. Miljöpartiet är ett nyare och mer ideologiskt inriktat parti, med större krav på radikala samhällsförändringar. Det gör att partiaktivisterna skulle kunna tänkas vara mer inriktade på att hålla fast vid partiideologin och traditionella sakpolitiska ståndpunkter, än aktivisterna i gamla partier som Moderaterna och Socialdemokraterna – som på ett helt annat sätt kan tänkas vara inskolade i en tradition av resultatpolitik.

Miljöpartiets aktivister är också de intervjupersoner som talar mest kritiskt om förändringarna inom respektive parti, och då framförallt om hur interndemokratien förändrats eller

riskerar att förändras. Med tanke på medlemsdemokratis ställning i Miljöpartiet kan detta ses som ett exempel på hur medlemmarna slår vakt om partiets traditioner. Samtidigt är Miljöpartiets aktivister i det närmaste lika beredda att sluta upp bakom stora sakpolitiska och strategiska förändringar, som aktivisterna i Moderaterna och Socialdemokraterna. Och på samma sätt som undersökningens moderater och socialdemokrater sätter de förändringarna i relation till partiets möjligheter att nå framgångar på de elektorala och parlamentariska arenorna. Att Miljöpartiets aktivister på detta sätt visar prov på ett stort mått av strategisk orientering, kan ses som ett uttryck för det strategiska tänkandets ställning bland partiaktivister i allmänhet.

Resultatet av intervjuundersökningen ger oss därför anledning att ifrågasätta Mays lag och andra liknande föreställningar om hur relationen mellan partiaktivister och partiledningar ser ut, och vilka spänningar i partiorganisationen den ger upphov till. Partiaktivisterna i de tre partierna framstår inte som ensidigt drivna av ideologiska överväganden, tvärtom uppvisar de ett stort mått av strategiskt tänkande, i förhållande till hur respektive parti bör agera. Denna iakttagelse kan hjälpa oss att förstå de djupgående sakpolitiska och organisatoriska förändringar som skett i många politiska partier på senare år. Det senare är något som illustreras väl av en yngre moderat partiaktivist:

Man kan inte vara slav under en ideologi, utan måste förhålla sig till verkligheten. Men gränsen går kanske vid en massa

*förstatliganden utan anledning, om vi skulle
börja förstatliga alla McDonalds.³⁶*

När en ung moderat sätter upp en sådan gräns, för vilka förändringar av partiets politik som är acceptabla, innebär det ett avsevärt handlingsutrymme för partiledningen.

De selektiva incitamentens betydelse för de partiaktiva kan ses som ett uttryck för hur förutsättningarna för olika gruppers partiengagemang blivit mer homogent, åtminstone jämfört med hur vi tidigare föreställt oss partiernas inre liv. Att både partiledning och partiaktivister lockas av de selektiva incitamenten som partiorganisationen erbjuder, minskar konflikten mellan grupperna – då båda grupper blir inriktade på att vinna val och utöva politisk makt. Med stor sannolikhet kommer vi med andra ord att få se både fler och tätare kursomläggningar i de politiska partierna. När partiet står inför frågan om hur man ska vinna val och inflytande, kommer ingen att blicka bakåt och påpeka att man inte längre känner igen sitt parti.

Att spänningen mellan partiaktivister och partiledning i undersökningen framstår som begränsad, innebär naturligtvis inte att partiorganisationerna i framtiden kommer att vara konfliktfria. Tvärtom kan den gemensamma inriktningen på elektorala och parlamentariska framgångar leda till nya typer av konflikter. Detta kan illustreras med utvecklingen inom Socialdemokraterna efter valet 2010. Inför valet var de partiaktiva, som intervjuundersökningen visar, beredda att acceptera en stor kursomläggning i form av ett formaliserat rödgrönt samarbete. När detta inte gav den utdelning som aktivisterna

---

³⁶ Intervju med M-aktivist 12 i Dahl, 2011.

hade hoppats på, ledde det till ett snabbt övergivande av samarbetet, men också till att partiledaren tvingades avgå. Att detta sker just i Socialdemokraterna är förstås intressant mot bakgrund av att partiorganisationen tidigare visat prov på stort tålamod med sina partiledare, som kunnat misslyckas i flera val utan att tvingas avgå. Att vara partiledare i ett parti där aktivisterna är inriktade på valframgångar och politisk makt, kan med andra ord vara minst lika utmanande som att leda ett parti där aktivisterna är den politiska kontinuitetens väktare.

Demokratin efter folkrörelsepartiet

Mitt under arbetet med den här undersökningen fylldes Stockholms tunnelbana av affischer föreställande hurrande fotbollssupportrar. Det var Socialdemokraterna som på det sättet ville locka fler att bli partimedlemmar, eller ”supportrar” till partiet, som den dåvarande partisekreteraren Marita Ulvskog uttryckte saken.

Kanske ska man inte tolka in allt för mycket i den socialdemokratiska kampanjen – det är klart att man som partisekreterare vill ha många som hejar sitt parti, och desto bättre om de dessutom är beredda att betala en eller ett par hundralappar om året för nöjet. Men jämförelsen med fotbollssupportern väcker ändå ett antal intressanta frågor om hur relationen mellan partierna och deras medlemmar ser ut idag.

Bilden av fotbollssupportern stämmer nämligen ganska väl överens med hur vi, historiskt sett, har föreställt oss en partimedlem. Valet att gå med i ett parti, har precis som valet av lag, präglats av faktorer som hemmiljö, påverkan från föräldrar, vänner och bekanta, geografisk hemvist eller klasstillhörighet – och mindre av överväganden där olika partiers för- och nackdelar vägts mot varandra. Och när man väl gått med i ett parti har man varit beredd att stödja sitt parti i vått och torrt – på precis samma sätt som fotbollssupportern förväntas vara lika lojal och sluta upp bakom sitt lag, oavsett om det vinner allsvenskan eller tvingas till spel i superettan. Det är ju ändå mitt lag – eller parti.

Idag blir det allt ovanligare med denna typ av relationer till politiska partier. Allt färre identifierar sig med ett parti, och än färre är beredda att ta steget och bli partimedlem. Vi röstar inte längre av vana eller klassidentifikation som våra föräldrar gjorde, vi röstar på olika partier i olika val, och byter både parti- och blocklojalitet mellan valen. Kanske skulle man kunna beskriva det som att våra politiska identiteter i allt större utsträckning ser ut som svaren på de inför varje val så populära partitesterna. En person kan vara 25 procent Moderat, 20 procent Miljöpartist, 15 procent Vänsterpartist, 10 procent Centerpartist, 10 procent Socialdemokrat, och så vidare.

Detta bidrar, tillsammans med en medialisering och professionalisering av politiken, till att förändra de politiska partiernas karaktär. Den bild som framträder av de politiska partierna, är i stor utsträckning den av professionella gemenskaper. Det finns, som författaren till en bok om professionaliseringen av valrörelser beskrivit saken, inte

längre plats för amatörer.³⁷ Även om man, som de intervjuade aktivisterna, enbart är fritidspolitiker är rollen som företrädare för sitt parti – på väljararenan och i valda församlingar – central för engagemanget. Man är företrädare för sitt parti, inte bara anhängare av en viss politik eller ideologisk uppfattning. Detta kan beskrivas som en förskjutning av partimedlemmarnas aktivitet – från den interna arenan, där den ideologiska och politiska gemenskapen är det centrala, till den externa arenan där mötet med väljarna och arbetet i parlamentariska församlingar utgör kärnan.

De intervjuade partiaktivisterna uppvisar också en hög grad av strategisk orientering och är i hög grad beredda att ställa sig bakom förändringar av partiets budskap och politik, om de genomförs i syfte att öka stödet i väljarkåren eller möjligheterna att utöva politisk inflytande.

Bilden av hur dagens partier – genom en hög grad av strategisk orientering hos partiaktivisterna – har stora möjligheter att genomföra politiska kursomläggningar, knyter an till idén om det marknadsorienterade partiet. Med utgångspunkt i hur politiska partier formulerar sin politik och sina budskap skiljer Jennifer Lees-Marshment mellan produkt-, sälj- och marknadsorienterade partier.³⁸

Produktorienterade partier är partier som formulerar sin politik internt utifrån partiets ideologi, och mer eller mindre tydligt utgår från att väljarna sedan ska upptäcka hur bra politiken är. Det vill säga en bild som i en svensk kontext

---

37 Strömbäck, 2009, sid 63.

38 Lees-Marshment, 2001. Fagerholm, Gradien, & Lozanovska, 2009, tillämpar idén om det marknadsorienterade partiet på Centerns kursomläggning inför valet 2006.

ligger nära den traditionella bilden av hur ett partis politik växer fram genom beslut på de olika nivåerna i medlemsorganisationen. Det säljorienterade partiet formulerar sin politik på samma sätt som det produktorienterade partiet, men inser att politiken måste säljas för att man ska nå några framgångar. Alltså satsar man stort på kommunikationsinsatser, där politiken paketeras och marknadsförs. Det är en partimodell som med andra ord ligger nära idén om det elektoralt-professionella partiet, och hur vi föreställer oss moderna politiska partier med professionella kampanjorganisationer. Det marknadsorienterade partiet formulerar däremot sin politik lika mycket utifrån vad väljarna efterfrågar, som utifrån partiideologin och vad som är praktiskt möjligt att uppnå i regeringsställning.³⁹

Lite tillspetsat skulle man kunna beskriva skillnaden med att det säljorienterade partiet byter kommunikationsstrategi när man misslyckats i ett val, medan det marknadsorienterade partiet i stället byter politik. Det är lätt att tolka de senaste årens ideologiska och sakpolitiska kursomläggningar som just ett utslag av en ökad marknadsorientering bland partierna. Med en mer homogen incitamentsstruktur i partiorganisationerna, där även partiaktivisterna prioriterar valframgångar och inflytande i parlamentariska församlingar, lär denna utveckling fortsätta. Samtidigt är det förstås viktigt att komma ihåg att det, även med dessa förutsättningar, finns gränser för ett partis möjligheter att driva en marknadsorienteringsstrategi. Men restriktionen utgörs inte längre av partiaktivister som hotar med att göra uppror om de inte känner igen sig. I stället måste man förstå

---

39 Lees-Marshment, 2001, sid 30-41.

politiska partier som varumärken där framgången är beroende av att, å ena sidan, vara responsiv gentemot väljarmarknaden och visa att man har svar på väljarnas frågor, å andra sidan behovet av att bygga trovärdighet genom att över tid upprätthålla en kontinuitet i fråga om kärnvärderingarna. Misslyckas man i det första ledet kommer man endast att locka den allt mindre, ideologiskt motiverade, kärntruppen. Misslyckas man i det andra ledet blir det svårt för väljarna att knyta an till varumärket – man blir en utförare av så gott som identiska regeringstjänster, som får svårt att vinna väljare i konkurrens med andra partier som har tydligare kärnvärden. Kanske skulle dagens partier därför kunna förstås som politiska varumärken. Medan produkten – politiken – är under ständig omprövning, finns det en kärna av grundläggande värderingar som förknippas med partibeteckningen, varumärket, som man måste vårda för att långsiktigt behålla sin position på väljarmarknaden.

Denna bild av dagens politiska partier står på många sätt i tydlig kontrast till den klassiska bilden av folkrörelsepartierna. Visst finns de organisatoriska uttrycken, med lokala och regionala organisationer, fortfarande kvar. Och en betraktare kan fortfarande känna igen strukturen med årsmöten, motionskrivande och distriktsstämmor. Men organisationen befolkas knappast av de omfattande medlemsskaror som en gång utmärkte folkrörelsepartierna. Därmed blir det också svårt att upprätthålla den historiska legitimitetsgrunden för partierna; förmågan att genom partiorganisationen organisera och företräda många människor. I stället blir partierna sammanslutningar av mer eller mindre professionella politiker som distanserar sig från väljarna i det att man

riskerar att förlora de kontaktytor gentemot folket som medlemsorganisationerna historiskt sett utgjort. Att många ser med oro på denna utveckling är knappast förvånande. Demokratin som vi känner den är intimt sammankopplad med masspartierna, eller folkrörelsepartierna. Det var i dessa partier som politikens kollektiva identiteter formades, och folkets idéer kring samhällsutvecklingen formulerades och omsattes till parlamentariskt handlande. Kort sagt var det till stor del masspartierna som möjliggjorde folkets deltagande i politiken – och därmed förverkligandet av demokratin som något mer än en uppsättning formella demokratiska fri- och rättigheter.

Oron över vad förändringarna i de politiska partierna innebär för det demokratiska styrelseskicket sammanfattas väl av Kay Lawson, som talar om att utvecklingen innebär att partierna ”avdemokratiserar”. Partiledningarnas ställning stärks på bekostnad av medlemmar och sympatisörer. Ledningarna är i sin tur inriktade på politikens mittfära, oavsett ideologiskt ursprung, samtidigt som de bygger upp barriärer mot nya partier. Resultatet blir, menar Lawson, att det blir svårare för medborgarna att påverka politiken, både genom de etablerade partierna och genom att bilda nya partier.⁴⁰

Denna bild av hur partierna glider från medlemmar och väljare, anknyter till Richard Katz och Peter Mairs uppmärksammande idé om kartellpartiet, eller hur partierna gått från att vara en länk mellan civilsamhället och staten, till att bli en del av staten. Samtidigt som partiernas utveckling till catch-all-partier, och framväxten av nya masskommunikationsbaserade kampanjmetoder, har antalet

---

40 Lawson & Merkl, 2007, sid 353-366.

medlemmar och aktivitetsnivån i medlemsorganisationerna minskat. Det har skapat ett behov för partierna av att försöka lösa resursbehovet på annat håll, resonerar Katz och Mair. Lösningen har blivit staten som en institutionaliserad stödfunktion för de etablerade partierna, som därmed bildat en kartell för att hålla nya aktörer borta från väljarmarknaden.⁴¹

Effekten för det demokratiska systemet blir, som Katz och Mair beskriver saken, att det folkliga deltagandet minskar i betydelse. Demokrati bli en fråga om elitorganisationer som konkurrerar om att vara bäst på att leverera de offentliga nyttigheter det uppfattas råda samhällelig konsensus kring, snarare än att konkurrera med varandra genom att erbjuda olika idéer om samhällets utveckling. Därmed blir politik också alltmer en fråga om ett yrke än om en övertygelse.⁴²

Det är lätt att instämma i delar av beskrivningen av kartellpartiet. Inte minst ligger tanken på partierna som professionella gemenskaper, nära den bild som framkom i intervjuerna med partiaktivister i denna avhandling. Även tanken på hur konkurrensen mellan partierna kommit att handla om regeringsduglighet, snarare än om idéer om samhällets långsiktiga utveckling, är lätt att känna igen sig i om man följer politiken i Sverige, och många andra länder, de senaste åren. Mark Blyth och Richard Katz har i en artikel diskuterat kartellpartiet utifrån just ett avideologiseringsperspektiv. Framväxten av nya restriktioner för policykonkurrens, i form av exempelvis EU-medlemskap och globaliserade finansmarknader, gör det betydligt svårare för partierna att konkurrera med varandra

---

41 Katz & Mair, 1995, sid 15-16.

42 Katz & Mair, 1995, sid 22-23.

genom att erbjuda olika idéer om hur samhället ska organiseras, menar de. De etablerade partierna får ett intresse i att begränsa politikens utbudssida. Vi får en kartell av partier, inte bara sett till kontrollen över parti- och kampanjfinansiering, utan även sett till politikens innehåll.⁴³ Att konkurrensen mellan partierna minskar på policynivå framstår som en rimlig iakttagelse. Detta kan exempelvis illustreras med hur de rödgröna partierna under den senaste valrörelsen, med marginella justeringar, accepterade den borgerliga regeringens omfattande sänkning av inkomstskatten. Men att partierna, sett till sakpolitiken, ligger allt närmare varandra innebär inte nödvändigtvis att konkurrensen mellan partierna på en retorisk nivå avtar. Tvärtom kan man misstänka att tonläget i debatten mellan partierna höjs, för att, trots de små policyskillnaderna, kunna mobilisera och vinna väljare.

Samtidigt finns det anledning att problematisera kartellpartiiden. För det första har den ökade rörligheten i väljarkåren gjort att det blivit allt vanligare att nya partier tar plats i parlamentariska församlingar. Det tycks med andra ord inte finnas något tydligt empiriskt belägg för tanken att de etablerade partierna, genom systemen för partistöd, kan förhindra framväxten av nya partier och deras inträde i de folkvalda församlingarna.⁴⁴

För det andra kan man diskutera om farhågorna, för att partierna skulle förlora sin koppling till civilsamhället, kanske är överdrivna. Som framgår av intervjuerna med partifunktionärerna kvarstår behovet av att ständigt rekrytera nya medlemmar. Till stor del är detta behov en effekt av det

---

43 Blyth & Katz, 2005.

44 Koole, 1996 och Bolin, 2007.

politiska systemets utformning, och därmed oavhängigt av hur partierna väljer att organisera sig. Samtidigt finns det också tecken på att partierna, trots medialiseringstrenden, tillmäter medlemmarnas politiska samtal med vänner och bekanta en viktig roll som kampanjinstrument. Trots att antalet förtroendeuppdrag i kommunerna minskar kommer partierna, oavsett om de vill eller inte, att behöva medlemmar som kan ta på sig förtroendeuppdrag. Att det handlar om betydligt färre än tidigare, och att det ger dagens partier än annan karaktär än de traditionella folkrörelsepartierna, är uppenbart. Men man skulle ändå kunna argumentera för att den medlemsbas som krävs för att kunna tillgodose rekryterings- och kampanjbehoven åtminstone ger partierna en viss förankring i det omgivande samhället. Dessutom tycks det i Sverige finnas ett utbredd latent politiskt engagemang, som dessutom visat sig vara stabilt över tid. Undersökningar pekar på att mellan 16 och 20 procent av medborgarna kan tänka sig att ta på sig politiska uppdrag.⁴⁵ Utmaningen för partierna blir, med andra ord, att formulera ett erbjudande som kan förlösa detta latent engagemang och på så sätt bredda sin medlemsbas.

En fingervisning om vad ett sådant erbjudande skulle kunna innehålla kanske återfinns i de partiaktivas resonemang kring vad det är som lockar med ett partiengagemang. Med tanke på den betydelse intervjupersonerna tillmäter selektiva nyttigheter, som möjligheten att bli förtroendevald och möjligheterna att utöva politisk makt, är det inte osannolikt att partierna skulle bli attraktivare för fler om dessa delar av erbjudandet tydligare betonades. Moderaternas så kallade traineeprogram, där nya medlemmar rekryteras med det

---

45 Erlingsson & Öhrvall, 2010, sid 40.

uttalade syftet att förbereda dem för förtroendeposter, skulle därför kunna ses som en inspirationskälla även för andra partier som vill öka sin medlemsrekrytering.

För det tredje kan man ställa frågan om mindre medlemsorganisationer nödvändigtvis innebär att partierna blir sämre på att fylla funktionen som länk mellan medborgarna och de folkvalda. Att partiernas intresse förflyttas från medlemsorganisationerna till väljarna, i kombination med nya kommunikationsteknologier, skapar kanske rentav bättre förutsättningar än på länge för att de ska kunna fylla kanaliseringfunktionen genom tvåvägskommunikation direkt med väljare och sympatisörer. Att partierna blir mer marknadsorienterade, för att använda Lees-Marshments term, innebär ju i princip inget annat än att de blir mer responsiva inför väljarnas önskemål. Partierna blir på allvar utförare av folkviljan, snarare än utförare av partimedlemmarnas önskemål, eller av tolkningar av folkviljan. Med allt lägre partiidentifikation och ökad rörlighet blir det allt svårare för partierna att se medlemsbasen som en avspeglning av partiets väljarkår, och i förlängningen som källa för partiets legitimitet. Det parti som tror att medlemmarnas värderingar avspeglar väljarnas lär snabbt hamna i problem.⁴⁶ I själva verket kan man argumentera för att det är ganska länge sedan medlemsorganisationen kunde fylla denna funktion, och i ett allt mer heterogent samhälle blir det än mer ogenomförbart. Risken har snarare varit att partierna, genom att intala sig att de gamla folkrörelserna varit vid liv, bortsett från den faktiska kanaliseringfunktionen och istället betraktat

---

46 Norris & Lovenduski, 2004.

partiorganisationens värderingar och synpunkter som synonyma för partiets potentiella väljare.

Utan att helt och hållet avfärda detta optimistiska perspektiv på dagens partier finns det dock skäl att reflektera över vad det egentligen innebär att politiken formas utifrån väljarmarknadens efterfrågan. Vem eller vilka är det som i ett marknadsorienterat parti har kontroll över hur politiken formuleras? I svaret på denna fråga framträder betydelsefulla skillnader jämfört med folkrörelsepartierna, skillnader som i sin tur kan hjälpa oss att förstå hur partierna idag påverkar demokratins sätt att fungera.

Folkrörelsepartierna byggde på tanken om medlemmarnas aktiva deltagande i partiarbetet. På partimöten, i diskussioner med sina partivänner, och ibland även i rollen som förtroendevalda, kunde människor identifiera gemensamma intressen. Utifrån dessa formade de kollektiva politiska identiteter och formulerade de krav som sedan låg till grund för partiernas agerande. Detta är kanske en idealiserad bild av hur folkrörelsepartierna aggregerade och kanaliserade folkliga opinioner. Men den fångar ändå en avgörande aspekt av dessa partier, nämligen det breda folkliga deltagandet i de politiska partierna, och därmed i den representativa demokratins finrum.

När partiernas medlemsantal minskar och, som denna avhandling visar, alltmer får karaktären av professionella organisationer för valkampanjer och politiskt beslutsfattande, ändras förutsättningarna för partiernas aggregerings- och kanaliseringsfunktioner. Partierna måste fortfarande presentera politiska förslag för väljarna och i de folkvalda församlingarna. Men när partierna inte längre samlar stora skaror av medlemmar måste informationen om

vilka samhällsproblem som är relevanta, och hur människor ser på dessa, hämtas på annat håll – utanför partiorganisationen. Som jag tidigare beskrivit kan detta ha fördelar. Möjligheten att företräda väljarna kanske rentav förbättras när deras åsikter inte längre behöver filtreras via de aktiva partimedlemmarna.

Samtidigt leder denna ”individualisering” av väljarnas politiska preferenser till problematiska effekter sett till partiernas förmåga att väga samman väljarnas uppfattningar och forma en politik. När en betydande del av ett partis väljare också ingår i kollektivet av partimedlemmar, ger det sannolikt bättre möjligheter för väljarna att sätta sitt avtryck på ett partis politik än när väljarna agerar var och en för sig utanför partiorganisationerna.⁴⁷

Att väljarkåren idag befinner sig på utsidan av partiorganisationerna riskerar därför att ge välorganiserade intressen ett oproportionerligt stort inflytande. En organisation som kan förse partierna med välformulerade problembeskrivningar och argument kommer att ha betydligt större möjligheter att påverka hur partiets politik utformas, än väljarna som saknar kollektiv organisering. En invändning mot detta resonemang är förstås att intressegrupper av olika slag alltid försökt påverka de politiska beslutsfattarna. Skillnaden är dock att det tidigare – när partierna samlade större medlemsskaror – fanns en naturlig intern motvikt, som åtminstone till viss del var synonym med partiernas väljare.

---

47 Resonemangen i detta, och de följande styckena, har bland annat inspirerats av Crouch, 2011, och Mouffe, 2008.

Man kan också misstänka att partier som befolkas av personer, lockade av partiernas selektiva nyttigheter som förtroendeuppdrag, i många sammanhang kan tänkas dela sociala och kulturella referensramar med de som företräder olika intresseorganisationer. Oavsett hur bra instrument man har för att undersöka opinionen, kan det tänkas innebära att det blir svårare för partierna att ta till sig synpunkter från människor som lever under helt andra förhållanden än de som arbetar mer eller mindre professionellt med politik i partier och intresseorganisationer. Samtidigt finns också risken att partierna i sin jakt på marginalväljarna väljer att ensidigt kanalisera intressena hos en liten väljargrupp – som för samtliga partier upplevs som avgörande för valutgången. På så sätt kan små grupperns intressen komma att bli utgångspunkten för politiken, medan andra, kanske större problem och konflikter i samhället, avförs från den politiska dagordningen.

Utan den stora medlemskåren riskerar partierna att förlora den naturliga kopplingen till väljarna och deras intressen. I stället för att vara en del av partiarbetet reduceras väljarna till att bli siffror i opinionsundersökningar.

Det öppnar för ett samhälle där politiken fjärrar sig ytterligare från medborgarna, och där medborgarna upplever det som allt svårare att påverka politikens inriktning. Medborgarnas roll i demokratin blir inte längre att formulera krav på politiken, utan att i opinionsundersökningar och val bekräfta eller förkasta de förslag som de politiska partierna i samarbete med andra elitorganisationer formulerat. Och om medborgarna tänker sig en annan roll kan de avfärdas som ”särintressen” som hotar det ”allmänintresse” partierna anser sig stå för.

Visst kan det ibland vara svårt att föreställa sig att partipolitiken skulle kunna se ut på något annat sätt än idag – dominerad av professionaliserade kampanjorganisationer med snarlika budskap. Avslutningsvis kan det därför vara värt att påminna om att varken partistrukturen eller dagens situation, där de stora partierna till höger och vänster i politiken för fram så gott som identiska budskap i jakt på samma väljare, är något permanent.

Vilka idéer som dominerar samhällsdebatten förändras över tid, samtidigt som nya ideologiska konfliktlinjer tillkommer, medan gamla kanske förlorar i betydelse. Och en bristande förmåga hos partierna att företräda medborgarna leder förr eller senare till förändringar i partistrukturen – kanske rentav till framväxten av nya folkrörelser.

Referenser

Bergh, Andreas & Erlingsson, Gissur, 2009. "Den tysta omvälvningen. Svenska liberaliseringar 1980-2000". I Santesson-Wilson, Peter & Erlingsson, Gissur (red.), 2009. *Reform*. Stockholm: Norstedts.

Blyth, Mark & Katz, Richard, 2005. "From Catch-all Politics to Cartelisation: The Political Economy of the Cartel Party", *West European Politics*, vol 28, sid 33-60.

Bolin, Niklas, 2007. *New Party Entrance – Analyzing the Impact of Political Institutions*. Umeå Working Papers in Political Science, no 2. Statsvetenskapliga Institutionen vid Umeå Universitet.

Bäck, Mats & Möller, Tommy, 2003. *Partier och organisationer*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Crouch, Colin, 2011. *Postdemokrati*. Göteborg: Daidalos.

Dahl, Svend, 2011. *Efter folkrörelsepartiet. Om aktivism och politiska kursomläggningar i tre svenska riksdagspartier*. Stockholm: Statsvetenskapliga Institutionen, Stockholms Universitet.

Gidlund, Gullan & Möller, Tommy, 1999. *Demokratin trotsjänare*. SOU 1999:130.

Erlingsson, Gissur & Öhrvall, Richard, 2010. *Politikens villkor. Om engagemang och avhopp i kommunpolitiken*. Linköping: Centrum för kommunstrategiska studier, Linköpings Universitet.

Fagerholm, Anna-Sara, Grandien, Christina & Lozanovska Jeanette, 2009. "Centerpartiets valkampanj 2006 – en fallstudie". I Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (red.), 2009. *Väljarna, partierna och mederna*. Stockholm: SNS Förlag.

Katz, Richard & Mair, Peter, 1995. "Changing Models of Party Organization and Party Democracy", *Party Politics*, vol 1, sid 5-28.

Koole, Ruud, 1996. "Cadre, Catch-all or Cartel?", *Party Politics*, vol 2, sid 507-523.

Lawson, Kay & Merkl, Peter H (eds.), 2007. *When Parties Prosper*. London: Lynne Rienner Publishers.

Lees-Marshment, Jennifer, 2001. *Political marketing and British political parties*. Manchester: Manchester University Press.

- Lewin, Leif**, 1992. *Ideologi och strategi*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- May, John**, 1973. "Opinion Structure of Political Parties: The Special Law of Curvilinear Disparity", *Political Studies*, vol 21, sid 135-151.
- Michels, Robert**, 1983 (1915). *Organisationer och demokrati – en sociologisk undersökning av de oligarkiska tendenserna i vår tids demokrati*. Stockholm: Ratio.
- Mouffe, Chantal**, 2008. *Om det politiska*. Hägersten: Tankekraft Förlag.
- Möller, Tommy**, 2007. *Svensk politisk historia*. Lund: Studentlitteratur.
- Norris, Pippa & Lovenduski, Joni**, 2004. "Why Parties Fail to Learn", *Party Politics*, Vol. 10, No. 1, sid 85-104.
- Panebianco, Angelo**, 1988. *Political Parties: Organization and Power*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Scarrow, Susan E**, 1994. "The 'paradox of enrollment': Assessing the costs and benefits of party memberships", *European Journal of Political Research*, Vol. 25, sid 41-60.
- Scarrow, Susan E**, 1996. *Parties and their Members*. Oxford: Oxford University Press.
- Sjöblom, Gunnar**, 1968. *Party Strategies in a Multiparty System*. Lund: Studentlitteratur.

Strömbäck, Jesper, 2009. "Professionaliseringen av svenska valkampanjer – myt eller verklighet?". I **Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (red.)**, 2009. *Väljarna, partierna och mederna*. Stockholm: SNS Förlag.

Teorell, Jan, 1998. *Demokrati eller fåtalsvälde?* Uppsala: Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen.

Whiteley, Paul, Seyd, Patrick & Billinghamurst, Antony 2006. *Third Force Politics*. Oxford: Oxford University Press.

Widfeldt, Anders, 1997. *Linking Parties with People?* Göteborg: Göteborg Studies in Politics.

Samhällsengagemang i förändring

Den här rapporten är en del av Sektor3:s temaområde **Samhällsengagemang i förändring**. Tillsammans med **Välfärdens förnyelse** och **Skapandet av identitet** utgör det vårt fokus i debatten om det civila samhället under 2011.

Myterna om människors vilja att engagera sig i samhället och politiken är många. Frågor om medlemskap, facebookaktivism och sakfrågeengagemang diskuteras återkommande. Samtidigt toppar Sverige världslistorna på andelen människor och antalet timmar som läggs på ideellt arbete.

Attitydundersökningar visar att människors samhällsengagemang är fortsatt högt i Sverige, samtidigt som folkrörelser och de politiska partiernas förmåga att

vara en kanal för detta har minskat. Engagemanget inte är jämt fördelat över befolkningen, vissa grupper tenderar att vara mer engagerade än andra. Hur förhåller sig det civila samhällets organisationer till detta, vilken självbild har de och stämmer den med andras bild av dem? Vad är det som får människor att engagera sig, i vad gör de det och varför stannar de kvar?

Många människor väljer att gå samman i kooperativ eller starta företag för att ge uttryck för sitt samhällsengagemang och bidra till "en bättre värld". Samhälls-entreprenörskap är snart ett ord i var mans mun. Det sägs vara effektivare att välja näringslivet framför föreningslivet för att göra skillnad. Samtidigt är det inom det civila samhället som de sociala innovationerna som i grunden förändrat samhället vuxit fram historiskt. Hur ser framtiden ut?

Vi ser också en återkomst av ordet välgörenhet, som tidigare ansetts vara ett fullt sätt att engagera sig i samhället. Idag ger miljontals svenskar pengar till organisationer och vi ser en ökad vilja hos företag. Är filantropin på återintåg i Sverige? Vilka förutsättningar behövs för att uppmuntra och underlätta givandet till civila samhällets organisationer?

www.sektor3.se

info@sektor3.se

www.twitter.com/sektor3

www.facebook.com/sektor3

Sektor3

Tankesmedjan för det civila samhället